

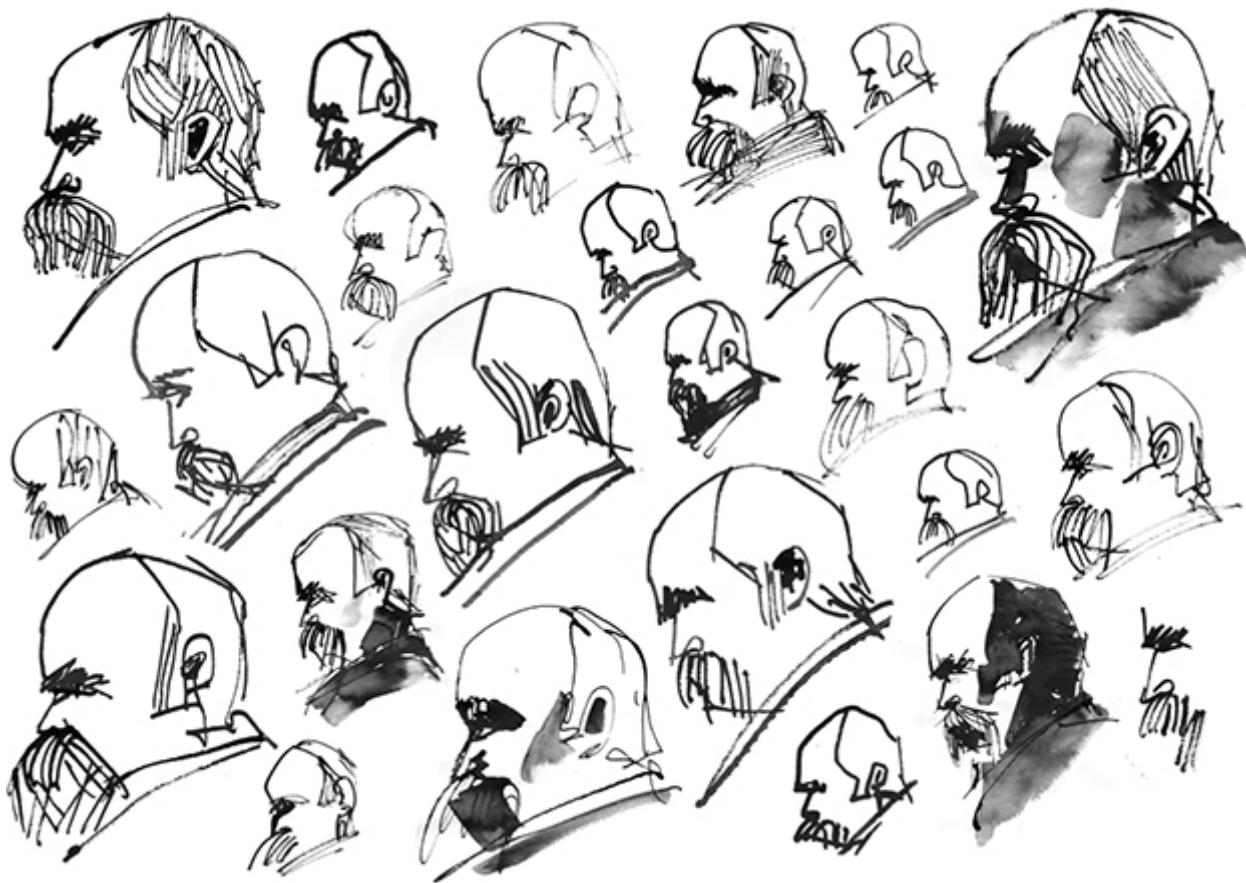
Мінлива сучасність і садок вишневий

Ольга Полюхович (/taxonomy/term/42258)

Володимир Діброва. Свіжим оком: Тарас Шевченко для сучасного читача. – Київ: Білка, 2021. 176 с.

Минають роки, десятиліття, століття, а питання «Що нам робити з Тарасом Шевченком?» залишається актуальним. Саме таку назву має передмова книжки Володимира Діброва «Свіжим оком. Тарас Шевченко для сучасного читача» і це, повідомляє нам одразу автор, є «переспів» питання англійського письменника (автора легендарних «Хронік Нарнії») і богослова Клайва Стейплза Льюїса «Що нам робити з Ісусом Христом?». Питання Діброва цілком на часі, адже перепрочитання своїх класиків, як в галузях академічного, так і популярного літературознавства, – є необхідним для будь-якої культури.

Шевченко закріпився у нашій уяві як серйозний поет, чия творчість обросла різними науковими інтерпретаціями. Книжка Діброва написана в жанрі популярного літературознавства й у цьому полягає інтелектуальна відвага автора: писати про Шевченка зрозумілими словами, з довірою і добротою. При цьому автор щедро ділиться своїми знаннями світової культури та гуманітарних наук – коли читаєш «Свіжим оком», стає зрозуміло: щоб дійти до осмислення питань, які в книжці викладені легко й доступно, дослідник доклав чимало зусиль.

Український письменник Володимир Діброва.

Книжка Діброва написана дотепно, просто, але водночас вона не спрощує постать Шевченка. Пишучи про хрестоматійні тексти поета («Садок вишневий коло хати», «Кавказ», «N. N.» («Мені тринадцятий минало...»), «Причинна», «Марія», «Хіба самому написати» тощо), Діброва не оминає біографії та спогадів сучасників Шевченка. Окрім добре переданого історичного контексту і «духу часу», родзинкою цієї книжки є розгортання світового контексту, також попкультури (як от цитата з американського мультфільму «The Incredibles»: «Твоя ідентичність – це і є твій найбільший скарб. Захищай його!») для пояснення поезії Шевченка. Через такі культурні паралелі Шевченко стає більш зрозумілим, при цьому, справді, не обростаючи пафосом чи зайвою деструкцією, як пише у своєму відгуку письменник Василь Махно на звороті книжки.

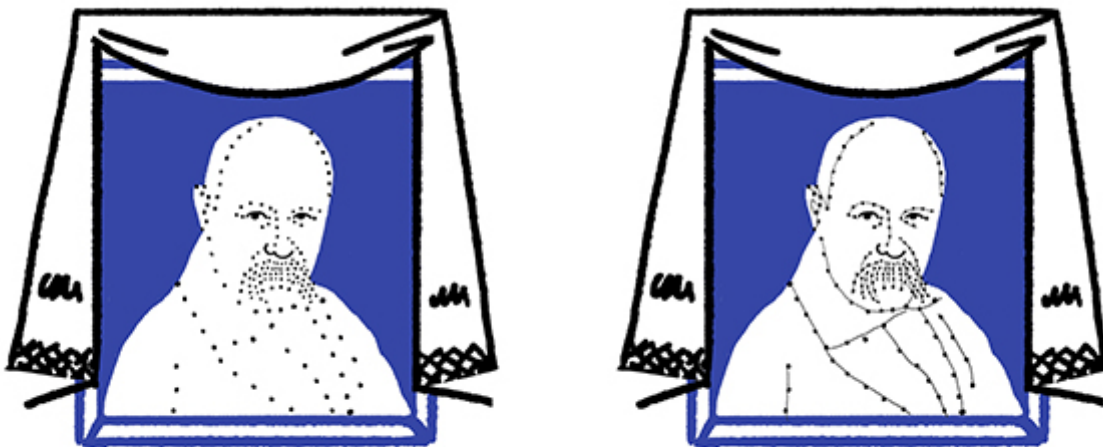

Жвавий портрет Шевченка у цій книжці «з'явився» у діалозі з іншими культурами, країнами й континентами. Володимир Діброва, який понад два десятиліття живе у США, викладає українську мову в Гарвардському університеті. Він скромно називає свою книжку «нотатками читача». Діброва так чи інакше має пояснювати українськість Шевченка іншим, але при цьому він сам ще краще зрозумів його і дав свої сучасні відповіді на вічну тему Кобзаря.

В уяві українців Шевченко вкорінився як типовий українець, кріпак «з народу», але, на що звертає увагу Діброва – більшу частину свого життя Шевченко провів поза межами України, хоча його мрією і було жити «на Вкраїні милій». (Тут справедливо згадати статтю поета Нью-Йоркської групи й літературознавця Богдана Рубчака «Taras Shevchenko as an Émigré Poet», 1989.)

У своїй книжці Діброва не оминає різних парадоксів життя й творчості Шевченка. Наприклад, візитівка поета «Садок вишневий коло хати», підкреслює автор, належить до поетичного циклу «У казематі», який Шевченко писав у в'язниці Третього відділу. Але цей вірш про ідеалізований український вечір та родинну ідилію ніяк не вписується в категорію «тюрмної поезії».

Діброва також показує Шевченка як людину широких горизонтів і неймовірно чутливу до страждань інших. Сьогодні питання, кому і як співчувати, є важливими (див., наприклад, «Фрейми війни. Чії життя оплакують?» Джудіт Батлер чи «Моральна сліпота. Втрата чутливості у плінній сучасності» Зигмунта Баумана й Леонідаса Донскіса). У книжці «Свіжим оком» проаналізовано Шевченкову поему «Кавказ», приводом до написання якої стала загибель його приятеля Якова де Бальмена під час Дагінського походу графа Воронцова на Кавказі. Смерть однієї людини стає підставою для загальнішого шанобливого звернення до народів Кавказу, «які чинять збройний опір колоніальній експансії. А це, як на той час, сприймалося як скандал, бо одна річ – співчувати християнам-грекам

чи романтизованим “шляхетним розбійникам”, а інша – “дикунам-магометанам”» (с. 51). У своєму вірші Шевченко говорить з кавказцями як рівний з рівними. Саме розуміння й чутливість до іншого уможлиблює надію і віру в майбутнє: «Борітеся – поборете!».

Діброва показує різні стратегії прочитання, розкодовуючи таємниці мистецького світу Шевченка, але, з іншого боку, не все у віршах Шевченка можна пояснити. Для Шевченкової поетичної уяви логіка для загального ужитку може не спрацьовувати, попереджає автор книжки «Свіжим оком». У обраного пророка має бути «якийсь небуденний досвід, знак чи якась виняткова подія, за яку він потім тримається все своє життя» (с. 60). Один із найзагадковіших віршів «N. N.» («Мені тринадцятий минало...») – про підлітка та його внутрішні переживання, які «Шевченко не поспішає “адаптувати” для нас. Натомість поет підводить нас впритул до таємниці» (с. 71).

З елегантною й невимушеною подачею Діброва з цієї книжки можна дізнатися про деталі побуту Шевченка, що він читав, про його характер і почуття гумору, про його коло спілкування, про ставлення до Гоголя тощо. Велику увагу приділено й усім викликам і складнощам бути українським письменником у ХІХ столітті. Чимало з них перекочували й у ХХ-ХХІ століття. Вони ведуть і до глобальніших питань: українського внеску до світової культури («...чому гоголівський Акакій Акакійович є частиною світового літературного канону, а Шевченкова Катерина – ні?» (с. 168).)

Симпатію до цієї книжки також посилюють сміливі й сучасні ілюстрації Марії Кінович, академічне редагування Олександра Бороня й підтримка НТШ у Нью-Йорку. Усі ці та інші не менш важливі зусилля об'єднала Ірина Білоцерковська, директорка видавництва «Білка», де й вийшла ця книжка. «Свіжим оком. Тарас Шевченко для сучасного читача» Діброви – це довірлива відверта розмова, яка спонукає до неквапливого читання віршів і розмислів. Будемо сподіватися, що добрий приклад Діброви як відповідь на питання «Що нам робити з Тарасом Шевченком?», спрацює як для сучасних українців, так і майбутніх.

Графічні ілюстрації : з Behance Марії Кінович.
08.09.2021